

INTERNET'TE UYULMASI GEREKEN KURALLAR

Yrd. Doç. Dr. Serap KURBANOĞLU(*)

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insanın toplum içindeki yaşantısını düzenleyen bir takım kurallar vardır. İnsan ilişkilerini düzenleyen, toplum içinde yaşamak için öğrenilmesi ve uyulması gereken bu kurallara 'görgü kuralları', eski deyimle 'adabımuâşeret' adı verilir.

Türk Ceza Kanunu'nun çeşitli maddelerinde adaba aykırı hareketler için cezalar öngörülmüştür. Yani insanın toplum içinde yaşaması için uyması gereken kuralların bir kısmı yasalarda belirtilmiştir. Aksine davranış suç teşkil eder ve bunun da bir cezası vardır. Aksine davranış yasal açıdan suç teşkil etmediği halde uymak gereğini duyduğumuz kurallar da vardır. Küçük yaşlarda aile içinde öğrenmeye başladığımız bu kurallar tüm davranışlarımızı etkiler. Çocukluğumuzda annelerimizin 'lokmalarnı ağzın kapalı çiğne, ağzın doluyken konuşma, dirseklerini masaya dayama' gibi sözlerle bize öğretmeye çalıştığı yemek ve sofrada adabını yaşam boyu hatırlar ve uygularız. Büyüdükçe her ortama ve her duruma uygun kurallar olduğunu kavrar, bunları yavaş yavaş öğrenir, 'kural dışına çıkmamaya çalışır (görgüsüzlük ağır bir ithamdır çünkü), kural dışına çıkanları da yadırgar ve kınarız.

İnsan ilişkilerini düzenleyen görgü kuralları insanların iletişimde bulunduğu her alan ve ortam için gerekli olmuştur. Karşılıklı (sözlü) iletişim, konuşma adabını; görüntü ve sestem yoksun olduğu için ifadelerin ağırlık ve önem kazandığı yazılı iletişim, mektup yazma adabını gerektirmiştir. Günlük hayatımızın vazgeçilmez parçası haline gelen telefonun icadı ve yaygın olarak kullanılmaya başlanması sonucu uzaktan sözlü iletişim imkanı doğmuş ve tonlamanın ağırlıklı olduğu bir iletişim şekli olarak telefon adabı gelişmiştir. Günümüzde bilgisayar ağları ile iletişim de yaygınlaşmaktadır. Bunun sonucunda bir ağ adabı gereksinimi kendisini göstermeye başlamıştır.

(*) Kütüphanecilik Bölümü

Internet Kuralları

1960'lı yıllarda ABD'de sınırlı sayıda bilim adamının iletişimini sağlamak amacıyla oluşturulan ARPANET isimli bilgisayar ağı görüdüğü yoğun ilgi sonucu, 1980'lerde bugünkü kimliğine bürünmeye başlayan, Internet'in çekirdeğini oluşturmuştur.

Internet zaman içinde şaşırtıcı bir büyüme göstermiş ve bugün milyonlarca kişinin bağlı olduğu bir bilgisayar ağı haline gelmiştir. Binlerce yerel iletişim ağının birbirleriyle bağlantısını sağladığı için Internet kullanıcılarının ve Internet'e bağlı bilgisayarların tam sayısını bilmek mümkün değildir. Bugün emin olduğumuz tek şey bu sayının giderek büyüyen bir hızla arttığı.

Kullanıcılarına sayısız olanaklar sağlayan Internet'in yaygın kullanımını sonucu oluşmaya başlayan kaos'ta düzen sağlama ihtiyacı doğmaktadır. Bir sistemi kullanmayı öğrenmek mekanik olarak söz konusu sisteme birşeyler yaptırmayı öğrenmekten daha fazla şey içermektedir. Bir sistemi diğer kullanıcıları rahatsız etmeden, başkalarının haklarını çiğnemenen, mahremiyetlerine dokunmadan maksimum potansiyelde kullanmayı öğrenmek, ilgili kullanım kurallarını öğrenmeyi de gerektirir.

Burada bir eğitim gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Internet kullanıcıları arasında Internet kullanımını ile ilgili çok az eğitim almış ya da hiç eğitim almamış pe çok kullanıcı vardır. Bu durum kullanıcıların, sistemi kendi kendilerine keşfetme çabasına girmeleriyle sonuçlanmaktadır. Bu tür keşifler sırasında sistemin, kasıtlı veya kasıtsız uygunsuz kullanımı ortaya çıkabilmektedir. Eğitim gereksinimini karşılamakta el kitapları ve kullanım kılavuzlarının faydası vardır. Bu tür kitaplarda ağ kullanım kurallarına da yer verilmesi yararlı olacaktır. Eğer Internet kullanıcıları diğer kullanıcılara karşı saygılı ve düşünceli olmak kapsamındaki bu basit kurallara uyarsa sonuçta herkes daha mutlu ve huzurlu olacaktır.

Szofran'ın (1994) bu konudaki tavsiyesi Internet'i kullanırken bir makine ile değil insanlarla karşı karşıya olduğumuzu düşünmemiz yolunda. Eğer böyle düşünürsek sağduyumuz bize ne yapmamız veya yapmamamız gerektiğini söyleyecektir.

Ağ Görgü Kuralları (Net Etiquette - Netiquette)

Burada görgü kuralları kapsamında, ağ üzerindeki diğer kullanıcıların haklarına saygılı olmak ve ağ kaynaklarını kullanırken savurganlıktan kaçınmak için dikkat edilmesi gereken noktalar ele alınacaktır.

Ağ üzerinde karşılıklı iletişimin söz konusu olduğu bir ortam ya-

ratması özelliğinden dolayı elektronik posta hizmetlerinin kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalara öncelikle değinilecektir.

Elektronik mesajlarda gönderenin ve alıcının adları belirtilmelidir. Elektronik postada hem alıcının hem gönderenin adreslerini içeren başlık kısmı, mesajı gideceği yere ulaştırmada, kullanılan yazılımın özelliklerine bağlı olarak alıcıya ulaşmayabilir. Ulaşsa bile bu başlıkların bir kısmı son derece anlaşılmalıdır. Bu yüzden her ihtimale karşı hem alıcının hem gönderenin adı mesajda yazılmalıdır (Szofran, 1994).

İmzalarda aşırıya kaçılmamalıdır. Elektronik mesajların sonunda genellikle bir imza kısmı olur. İmza, kişinin kimliğini belirtmesi için bir araçtır ve mesajı gönderen kişi ile irtibat kurmak için gerekli olabilecek e-posta adresi, telefon numarası, faks numarası, adres gibi bilgiler içerir. Günümüzde imzalar bilgisayarların 'duvar yazıları' haline gelme yolunda bir eğilim göstermektedirler. İmza yerine veya imzadan sonra mesajları, yaratıcı bir takım çizimler, uzun şitirler, güzel sözler veya fıkralarla kapatmak eğilimi giderek yaygınlaşmakta. Burada hem disk kapasitesi hem zaman açısından birilerinin bu hizmet için ödeme yaptığı düşünülerek aşırıya kaçmaktan vazgeçmek gerekir. İmzaları on satırı bulan ve hatta on satırı aşan kullanıcılar da var. Genelde imzalar için ayrılacak dört satırın yeterli olduğu fazlasının ağ üzerinde gereksiz yük oluşturduğu savunulmaktadır (Kehoe, 1992; Szofran, 1994).

Gruplara ve listelere şahsi mesaj gönderilmemelidir. Eğer herhangi bir şahsa gönderilen mesaj yerine ulaşmıyorsa bu mesajın o şahsın üye olduğu bilinen veya tahmin edilen bir listeye gönderilmesi hoş değildir. Ağ üzerinde zaman zaman bu yolu seçenler var. Unutulmaması gereken şey gönderilen kişisel mesajın o listeye üye diğer insanları hiç ilgilendirmeyeceği ve bu tür bir hareketin gruptakilere saygısızlık olacağıdır. Bu tür durumlarda yapılacak en mantıklı iş yerel posta dağıtım sisteminde bir problem olup olmadığını araştırmak eğer yoksa söz konusu şahıstan gelecek bir sonraki mesajı bekleyip, adresi kontrol edip, mesajı yeniden postalamayı denemektir. Karşı tarafın sistemiyle ilgili bir sorun da söz konusu olabilir kuşkusuz. Bu durumda da yapılabilecek en akılcıca şey beklemektir (Kehoe, 1992).

Kullanıcıların tanımadıkları kişilere e-mesaj göndermesi özen gerektiren bir konudur. Kullanıcılara geçerli bir sebepleri olmadan böyle bir şey yapmamaları önerilir. Bu tür bir mesajda ölçülü ve açık bir dil ile amaç veya istek ve kimlik belirtilmelidir. Gerçek zamanda konuşma (talk) için de aynı kurallar geçerlidir. İyi bir sebepleri yoksa kullanıcıların tanımadıkları kişileri bu yolla rahatsız etmeleri hoş karşılanmaz (Sarıhan, 1995).

Mesajlarda kullanılan dil ve üslup tamamıyla alıcının kimliğine ve aradaki iletişimin resmi olup olmadığına bağlı olarak ayarlanmalıdır.

Mesaj gönderirken mesajı kısa ve anlaşılır kılmak için konuyu özetleyebilmek hem alıcıların zamanını boşa harcamamak açısından hem de ağ üzerindeki yükü gereksiz yere artırmamak açısından önemlidir. Genellikle bir ekran uzunluğu makul kabul edilir (Szofran, 1994).

Mesajlarda konu belirtmek önemlidir. Mesajların konu satırları genellikle insanların ilk okudukları satırdır. Mesaj trafiğinin inanılmaz boyutlara ulaştığı ve kullanıcıların konu başlıklarına göre bir mesajı okuyup okumamaya karar verdikleri günümüzde iyi bir konu başlığı seçimi önem kazanmaktadır. İyi seçilmemiş ve içerik hakkında yeterli bilgi vermeyen konu başlıkları mesajların okunmasına engel olabilir. Çok uzun konu başlıkları da rahatsız edicidir (Kehoe, 1992; Szofran, 1994; Sarıhan, 1995).

Mesaj yanıtlarken orijinal mesajın ilgili kısmının mesaja dahil edilmesi hem orijinal gönderici için hatırlatıcı rol oynar hem de mesaj birden fazla kişiye ulaşıyorsa okuyanlar neye cevap verildiğini anlayabilirler. Bazı yazılımlar bunu otomatik olarak yapmaya olanak tanır. Cevapta orijinal mesajın tamamını tekrarlamak tavsiye edilmez. Cevapla ilgili kısımlar çıkartılıp atılabilir. Konu hakkında fikir verecek kadar alıntı yapmak, alıntı yaparken sonradan çıkabilecek tartışmalara engel olmak amacıyla orijinal anlatımı ve sözcükleri değiştirmemek dikkat edilmesi gereken noktalardır (Kehoe, 1992; Szofran, 1994; Sarıhan, 1995).

Mesajın gövdesinde paragraf kullanmak ve paragrafları boş satırlarla ayırmak okunmasını kolaylaştırır. Diğer taraftan marjları ayarlamamanın ve 'tab' kullanmanın pek faydası yoktur çünkü mesaj ağ üzerinde seyahat ederken bu özellikler bozulabilir.

Herhangi bir grup veya listede üyelerden ikisi arasında kişisel eleştiriler içeren saldırılar başlarsa bu durumda söz konusu iki kişinin tartışmaya kişisel mesajlarda devam etmeleri beklenir. Listedeki diğer üyeler bu tür kişisel saldırıları izlemek zorunda değildir. Bazen bu tür tartışmaların boyutları büyür, pek çok kişi ağır dille, deyimli yerindeyse, açılan savaşa katılır. Bu durumda yapılacak en iyi şey olaya karışmamaktır. Kullanıcının konu üzerinde mutlaka belirtmek istediği bir fikri varsa bunu daha sonra ortalık durulunca yapması tavsiye edilebilir (Kehoe, 1992; Sarıhan, 1995).

Güncel olayları ağ üzerinde duyurmaktan kaçınmak gerekir. Özellikle sabah gazetelerinde ve akşam haberlerinde herkesin duyacağı

uçak kazaları, futbol maçı veya seçim sonuçları gibi haberleri ağ üzerinde duyurmanın faydası yoktur. Ağ üzerindeki diğer kullanıcıların da olayı çoktan duymuş olması olasılığı yüksektir. Üstelik bu tür haberler ağ üzerinde yayılana kadar bayatlayacaktır (Kehoe, 1992).

Kullanıcılar ağ üzerinde kullandıkları dil ile değerlendirilir. Bunun için ne söyledikleri kadar nasıl söyledikleri de önemlidir. Açık bir ifade, dil bilgisi ve imla kurallarına uygunluk özelliklerine dikkat edilmelidir. İmlası zayıf olan kullanıcılara, mesaj gönderirken yanlarında bir imla kılavuzu buldurmaları tavsiye edilebilir. Ne kadar bilgili ve ne kadar zeki olursa olsun bunu ifade edemeyen kişinin, ağ üzerinde kimse bilgisini ve zekasını takdir edemeyecektir.

Ağ üzerinde mesajlarda küçük ve büyük harf kullanımı da belirleyicidir. Yazının tamamında büyük harf kullanan kişi bağmıyor izlenimi uyandırır.

Herhangi bir mesajı cevaplamadan önce tamamını okumak gerekir. Tamamını okumadan cevaplama durumunda mesajın sonunda cevap bekleyen ve yeni bir mesaj göndermeyi gerektirebilecek başka sorularla karşılaşılabilir.

Listelerdeki sorulara cevap vermeden önce o listeden gelen tüm mesajları okumakta fayda vardır. Çünkü daha önce bir başkası söz konusu soruyu cevaplamış olabilir. Herhangi bir listeye soru yöneltilmeden önce aynı sorunun daha önce sorulup sorulmadığını da araştırmak gerekir. Yeni üyelerin bu hataya düşme olasılıkları yüksektir. Böyle bir hatadan kaçınmak için ilgili listenin arşivine göz atmakta fayda vardır. Sık sorulan sorular (frequently asked questions) için oluşturulmuş dosyalar da bu amaçla başvurulan kaynaklardır.

Listelere mesaj göndermeden önce mesajın o listeye ilgili olup olmadığını karar vermek gerekir. Kimse, üye olduğu listelerde konuyla ilgisiz mesajlar görmek ve bunlarla vakit kaybetmek istemez.

Yukarıda saydığımız son üç özelliği dikkate almayan kullanıcıların tekrar olup olmadığına aldırmadan, ilgili-İlgisiz, gerekli-gereksiz gönderdikleri mesajlar yüzünden bir "çöp mesaj" (junk mail) terimi türemiştir. İşin trajik-komik tarafı bir mesajın çöp mesaj olup olmadığını anlamak için okunmasının gerektiridir. Bu da inanılmaz bir vakit kaybına sebep olur. Günümüzde büyük listelerin üyelerine günlük ulaşan mesaj sayısı 100-200'ü bulmaktadır. Bu durumda sadece konu başlıkları ile ayıklama yapan kullanıcılar bazen çok önemli bir mesajı okumadan silme riskini göze almaktadır.

Elektronik ortamda soru yöneltildiğinde çok açık ve net olmak gerekir. Anlaşılmaz ve net olmayan sorular genellikle cevapsız kalır.

Kullanıcılara, insanların onlara yardım edebilmesi için gerekli olduğuna inandıkları kadar bilgi vermeleri fakat bunu da belirli sınırlar içinde tutmaları tavsiye edilir.

Ağ üzerinde sonsuz tartışmalara yol açabilecek sorular sormaktan kaçınmak gerekir. Örneğin, 'ne tür bilgisayar almalıyım?', 'hangi marka daha iyidir?' türünden sorular ağ üzerinde her tür bilgisayar kullanan, üreten ve pazarlayan insanlar olduğu için sadece sonu gelmeyen tartışmalara yol açar. Bu tür bir soruyla ortaya çıkan kullanıcı da kafasının iyiden iyiye karıştığı ile kalır. Ağ üzerinde bir bilgisayarın diğerinden iyi olduğunu söylemeye çalışmak veya bir futbol takımının diğerinden daha iyi olduğunu söylemek gibi girişimler de gereksiz gayretler olarak kalacaktır (Kehoe, 1992).

Ağ üzerinde mizah yeteneklerini kullanmak ve nükte yapmak konularında da dikkatli olmak gerekir. Pek çok insanın yüzyüze konuşurken bile mimikler, ses tonu, hareketlere rağmen bazı şeylerin şaka mı ciddi mi olduğunu anlamakta zorlandığını düşünürsek bu tür girişimlerin ağ üzerinde yanlış anlamalara sebep olabileceğini tahmin edebiliriz.

Nükte yapmak veya ruh halini belirtmek konusunda ısrarlı kullanıcılar 'duygu sembolü' (emoticon) veya 'smiley' olarak bilinen sembollerden faydalanabilirler. Bu tür semboller hem fazla yer işgal etmez hem de yanlış anlamaya olanak bırakmazlar. Okuyucunun kafasını sola eğerek bakmasını gerektiren bu işaretlerin listesi Internet üzerinde bulunabilir. Örnek vermek gerekirse :-) gülen surat; mutluluk, eğlence, şaka ifade ederken, :-(asık surat; bir şeyin kötü gittiğini veya üzüntüyü ifade eder (Sarıhan, 1995).

Okudukları herhangi bir mesaja kızgınlık duyan kullanıcılara bu mesajı cevaplamadan önce biraz beklemeleri ve sakinleşmeleri tavsiye edilir. E-mesajlarda amaç ve niyet her zaman net olmadığı için önce bir açıklama istemekte fayda vardır. Böylece öfkeli kullanıcı en azından mesajı doğru algılayıp algılamadığından emin olabilir. Ağ ortamında yanlış anlamalara sık rastlanmaktadır.

Ağ üzerinde geçicilik ve gizlilik beklememek gerekir. Elektronik ortamda postalanan hemen herşey göndericinin bilgisi dışında bir yerde depolanabilir ve herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda, herhangi birisi tarafından kullanılabilir. DARPA'nın (Defence Advance Research Projects Agency) Bilgi İşlem Teknikleri Ofisi eski başkanlarından David Russell'in bu konudaki önerisi elektronik mesajlarda kullanıcıların, ertesi günkü gazetelerin manşetlerine çıkmasını istemedikleri hiçbir şey yazmamaları yolunda (Szofran, 1994).

Ağ üzerinde seçici olmak ve fazladan trafiğe sebep olmamak gerekir. Herhangi bir sorusu olan kullanıcının düzinelerle ayrı gruba bu soruyu yöneltmek yerine konuyla en çok ilgisi olabilecek bir-iki grupla yetinmesi gereksiz trafiği önleyecektir.

Kullanıcılara her okuduklarına inanmamaları ve biraz şüpheli olmaları da tavsiye edilir. Ağ üzerinde bazen ünlü bir şahsiyetin bir listeye üye olduğu gibi asılsız söylentiler yayılır. İnternet kullanan ünlü şahsiyetler varsa da kullanıcıların çoğu sıradan insanlardır. Bu tür söylentilerin aslı olması ihtimali zayıftır. Nitekim bir zaman Stephen Spielberg'den geldiği iddia edilen bir takım mesajlar İnternet gruplarından birisinde dolaşmış fakat sonunda asılsız oldukları anlaşılmıştır (Kehoe, 1992).

Kullanıcıların ağ üzerinde tanımadıkları insanlardan edindikleri bilgileri bir şekilde doğrulamasında fayda vardır. Çünkü iyi niyetli insanlar kadar kötü niyetli insanlar da var. Bazen de ağ üzerinde zincirleme mesajlar dolaşır. Basılı örnekleriyle hepimizin zaman zaman karşılaştığı 'bu mesajı on arkadaşına gönder, şans zincirini kırma' türünden mesajlara kullanıcıların rağbet etmemesi tavsiye edilir. Ağ trafiğini artırmak ve başkalarının zamanını boşa harcamaktan başka işe yaramayan bu tür eylemleri başlatmaktan da özenle kaçınmak gerekir (Sarhan, 1995).

Görgü kuralları kapsamında ele alabileceğimiz bir diğer konu da resimli dosyaların transferi gibi çok zaman alan işlemleri ağın pek kullanılmadığı saatlere bırakmak yoluyla başkalarının çalışmalarına engel olmaktan kaçınmak olabilir. Özellikle Türkiye'nin İnternet bağlantısını sağlayan hattın hızı göz önüne alınınca bu konu önem kazanmaktadır. Hatta aşırı yük getiren, çok kişinin çalışmasını neredeyse olanaksızlaştıran bu tür girişimlerin mümkünse akşam saatlerine veya hafta sonlarına bırakılması tavsiye edilebilir.

Ahlaksal Sorunlar

Ahlaksal sorunlar görgü kurallarının ötesinde sorunlardır. İnternet ortamında ahlaksal sorunlar, ağ kullanılarak işlenen her tür bilişim suçunu içermektedir ki bunlar; bilgi hırsızlığı, yazılım hırsızlığı, sabotaj (virüsler, wormlar, truva atları, mantık bombaları kanahyla kasıtlı zarar), herhangi bir bilgisayar sistemine izinsiz giriş, bu yolla erişilen verilerin çıkar amacı kullanımı gibi eylemleri kapsar. Bunların dışında telif haklarının ihlali, sansür, atıf ve alıntı yapma, zarar verici bilgi depolama ve postalama da ahlaksal sorunlar kapsamına girmektedir.

Bilişim suçları için farklı ülkelerde farklı yasal uygulamalar ge-

liştirilmiştir ve geliştirilmektedir. Bilişim suçları nispeten yeni bir suç türü olduğu için ilgili yasal düzenlemeler henüz bu suçlarla başa çıkabilecek ölçüde geliştirilememiştir. Ülkemizde de bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmış, 1991 yılında Türk Ceza Kanunu'nun 525. maddesine eklenen fıkralarla bilişim suçlarının ve öngörülen cezaların tanımları yapılmıştır (Aydın, 1993; Gökcalp ve Koray, 1994).

Internet üzerinde kişisel kazanç elde etmek amacıyla işlenen bilişim suçları hakkındaki haberlere günlük gazetelerde sık rastlıyoruz. Hakkında NASA, Pentagon ve ABD'deki çeşitli büyük şirketlerin sistemlerini tahrip etmek ve kredi kartlarının şifrelerini çalmak gibi suçlamalar bulunan Kevin Mitnick ile ilgili haberler bu türden haberlere sadece bir örnek (Markoff, 1995).

Internet kanalıyla işlenen ve basına malzeme olan bir diğer bilişim suçu da çeşitli yollarla bilgisayar sistemlerinde değişik derecelerde hasara sebep olan sabotaj girişimleridir. Bu tür girişimlerden en çok bilinenler arasında "Michelangelo" isimli virüs ve Kasım 1988'de Robert T. Morris Jr. tarafından Internet üzerinde bırakılan ve 6500 bilgisayarın bloke olmasına neden olan "worm" bulunmaktadır. Bu eylem sonucu Morris yargılanarak suçlu bulunmuş ve 3 yıl gözaltı, 400 saatlik toplum hizmeti ve 10.000 dolar para cezasına çarptırılmıştır (Szofran, 1994). Bu cezayı yetersiz bulan pek çok insan yargıcın bilişim suçları işlemeye eğilimleri olanlara kuvvetli bir mesaj gönderme şansını kaçırdığı konusunda birleşmiştir.

Uzak iletişim alanında yasal düzenleme gereksinimi her yerde kendisini göstermektedir. ABD'de bu konuda yapılan bazı çalışmalar var. Elektronik demokrasiyi savunan ve elektronik dünya vatandaşlarının haklarını korumak amacıyla kurulan Electronic Frontier Foundation adlı vakıf çeşitli faaliyetlerle üyelerini bilgilendirmeye çalışırken bir taraftan da ABD hükümetine bu konudaki yasal düzenlemeler için baskı yapmaktadır (Elektronik..., 1994).

Ahlaksal sorunlar başlığı altında ele alabileceğimiz bir diğer sorun da yazılım hırsızlığı ve telif hakları sorunudur. Telif hakkı olan eserlerin elektronik ortama aktarılması ve elektronik ortamda bir yerden bir yere gönderilmesi eser sahibinin iznini gerektirir. Internet üzerindeki dosya transferi hizmeti her tür verinin ve bilginin ağ üzerinde kolayca transferine olanak tanımaktadır. Hali hazırda bu konuda bir sınırlama ve kontrol mekanizması olmaması telif hakkı olan eserlerin ağ üzerinde izinsiz çoğaltılabileceği anlamına geliyor kuşkusuz.

Yazılım hırsızlığının en tehlikeli boyutlarından birisi de uzakiletişim dünyasındaki korsan program değişimi. Yasalara aykırı olan bu tür uygulamaların örneklerine ülkemizde de rastlıyoruz. Örneğin, Türk

BBS'lerinin (Bulletin Board System-Bilgisayarlı Bilgi Servisi) bazılarının arşivlerinde Windows 3.1 gibi tanınmış programlar dahil, oyun programları ve piyasada satılan bir çok programı bulmak mümkün (BBS'ler..., 1994). Bu tür bir uygulama telif haklarının göz göre göre ihlal edilmesidir. Ülkemizde de yazılım ürünleri ve bilgisayar programları Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yapılan son bir değişiklikle eser kapsamında koruma altına alınmıştır (Gedik, 1995), yani izinsiz çoğaltılmaları ve dağıtılmaları suçtur.

Telif hakları konusunda üzerinde tartışılan bir diğer konu da kişisel veya herhangi bir listeye/newsgroup'a gönderilmiş e-mesajların/yazıların telif haklarıdır. Bu mesajlarda/yazılarda belirtilen her türlü fikrin ve kullanılan ifadelerin mesajı gönderene ait olduğunu kabul etmek gerekir. Elektronik bir mesajdan veya yazıdan alıntı yapmak referans göstermeyi gerektirir. Kuşkusuz herkese açık bir listeye mesaj göndermek de mesajın içeriğine atıf yapılmasını göze almak demektir.

Sansür konusuna gelince, Internet üzerinde çok farklı boyutlarda ele alınabilecek olan sansür konusunda Internet genelinde herhangi bir uygulama mevcut değil. Böyle bir uygulama ve kontrol zaten neredeyse olanaksızdır. Fakat bazı yerel uygulamalarda çeşitli kontrol eylemlerine rastlayabiliyoruz. Halka açık bir bilgi iletişim ağı olarak Internet, kullanıcılar arasındaki yaş, cinsiyet, ırk, milliyet gibi farklılıkları ortadan kaldırarak herkese istediğini, düşündüğünü söyleme fırsatı yani konuşma özgürlüğü veren demokratik bir ortam oluşturmaktadır. Doğru kullanıldığı sürece oldukça etkili bir propaganda aracı haline gelebilmektedir. Nitekim ABD'de Beyaz Saray ve Kongre üyeleri Internet'i siyasi propoganda için kullanmaktadır (Yurderi, 1994). Bütün bunlar da demektir ki Internet ırkçılık propogandası veya herhangi bir etnik gruba saldırı amacıyla da rahatça kullanılabilir. Burada ahlaki bir takım değerler devreye girmektedir. Internet'in sağladığı konuşma özgürlüğü zaman zaman ağ üzerinde çok ağır ithamlar taşıyan, kimi zaman seviyesi oldukça düşük mesaj savaşlarına sebep olmaktadır. Bu tür olaylar bazı okulların ve kütüphanelerin Internet kullanımında tutucu davranmasına yol açabilmektedir. Bu tür savaşlara engel olmak isteyen bazı listelerde üyelere dağıtılmadan önce tüm mesajlar bir editör tarafından kofroiden geçirilmekte yani bir nevi sansür uygulanmaktadır.

İsimsiz (imzasız) mesajların yarattığı bir takım problemler de var. Gönderenin kimliğini saklayabildiği durumlarda bir takım uygunsuz davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Internet üzerinde otomatik olarak gönderenin kimliğini gizleyen hizmetler sunulmaktadır. İsimsiz bir "doğum günün kutlu olsun" mesajı almak hoş olabilir, fakat bu tür

hizmetlerin çok farklı amaçlarla kullanılmaları da engellenemez. Bu durumda "madur olan tarafın hakları ne olacak?" sorusu gündeme gelmektedir. Northeastern Ohio Universities College of Medicine profesörlerinden Richard E. Depew'in bilimsel tartışmalara ayrılmış bir BBS'e gönderilen rahatsız edici isimli mesajları engellemek amacıyla yazdığı program çok şiddetli tartışmalar başlatmıştır (Szofran, 1994). İnternet'te şu veya bu şekilde sansür uygulamasına karşı olanlarla bazı durumlarda bu tür uygulamaların gereğine inananlar arasındaki bu tür tartışmalar daha uzun bir zaman devam edecek gibi görünmektedir.

İnternet üzerinde isteyen herkesin ulaşabileceği, kanunsuz işlerle ilgili dosyalar da bulunmaktadır. Bomba yapımından BBS sabotajına ve hatta telefon hatlarını bedava kullanma yöntemlerine kadar çeşitli kanunsuz uğraşlarla ilgili bilginin ağ üzerindeki mevcuttuğu de uzun tartışmalara sebep olan konulardan birini oluşturmaktadır (Hakman, 1994).

İnternet'in bazı bölümleri için, özellikle NSF (National Science Foundation) tarafından finanse edilen kısmı, "kabul edilebilir kullanım politikaları" geliştirilmiştir. Kuramsal olarak iletişim ağının bu kısımlarından geçen verilerin bilimsel ve araştırma amaçlı olması, yani ticari amaç içermemesi beklenmektedir. Nitekim 1992 Eylülünde Brezilya'da Parana Üniversitesi'nde, bir profesörün ağ üzerinde ücret karşılığı elektronik bir kurs düzenleyeceğini duyurması üzerine, ağ kurallarını çiğnediği gerekçesi ile sistem yöneticisi tarafından hesabı iptal edilmiş ve kullanıcılara ağ üzerinde böyle bir kurs olmayacağı duyurulmuştur (Szofran, 1994).

Son olarak, İnternet; romantizm, aşk, evlilik ve pornografi gibi konulara da ortam teşkil etmektedir. İnternet'te evlilik haberleri gazete sütunlarına bile geçmiş durumda. Fakat kuşkusuz İnternet'teki her romantik ilişki evlilikle sonuçlanmıyor. Pornografiye gelince İnternet sadece yetişkinlerin kullandığı bir ortam olsaydı sorun olmadığı düşünülebilirdi. Fakat bir taraftan İnternet kullanan çocukların sayısındaki artış diğer taraftan olayın kontrol dışı olması velileri ve eğitimcileri hakkı olarak endişelendirmektedir.

Sonuç

Görüldüğü gibi sayısız bilgisayar ağını ve bilgisayarı birbirine bağlayarak milyonlarca insan arasında iletişimi sağlayan İnternet'in giderek yaygınlaşan kullanımının beraberinde getirdiği birtakım sorunlar var. Tüm İnternet kullanıcılarını ilgilendiren bu sorunlar İnternet üzerinde de sık sık gündeme gelmekte ve ülkemizde oluş-

turulan tartışma listelerinde de bu konuya zaman zaman değinilmektedir.

Bu tartışmalar böyle sürer gider mi? Kurallar yerleşinceye kadar "evet". Szofran'ın (1994) dediği gibi, insanoglunun kendisini, konuşma ve jestlerle ifade etme konusunda yaklaşık 50.000 yıllık, yazılı ifadede 5.000 yıllık, telefon kullanmada ise yüzyılı aşkın tecrübesi var. Tüm bu alanlarda görgü ve ahlak kurallarının gelişip yerleşmesi zaman almıştır. Elektronik Çağ'a henüz girdiğimiz düşünülürse elektronik ortam (ağ) kurallarının da zamanla gelişip yerleşeceğini umut edebiliriz. Fakat öyle görünüyor ki bu gelişme zaman alacaktır.

Kaynakça

- Aydın, Öykü Didem. (1995). "Bilişim Suçları". Bilişim'93 Bildiriler, 73-81..
- "BBS'ler ve Online Servisler'de Korsan Programlar". (1994). PC Magazine Türkiye, (3):201.
- "Elektronik Dünya Vatandaşları Haklarını Savunuyor". (1994). PC Magazine Türkiye, (3): 198-199.
- Elmer-Dewitt, P. (1994). "Battle for the soul of the Internet" Time: International July 25, 144(4): 44-50.
- Gedik, Canan. (1995). "Sanat Eseri Korsanlarına Büyük Cezalar Geliyor..." Yeni Yüzyıl, 1(113):14, 7 Nisan 1995.
- Gökalp, Emre ve Korcan Koray. (1994). "Yazanlar ve Çalanlar" PC Magazine Türkiye, (2): 215-226.
- Hakman, Sina. (1994). "Internet'in Diğer Yüzü" PC World Türkiye, (37): 98-100,102,104.
- Kehoe, Brendan P. (1992). Zen and the Art of the Internet. Ankara: Reprinted and distributed by METU, TÜBİTAK.
- Kurbanoglu, Serap. (1995.) "Elektronik Uzayda Suç ve Ceza" H.İ. Edebiyat Fakültesi Dergisi 12(1-2): 167-186.
- Markoff, John. (1995). "Bilgisayar Sığı Yakalandı" Yeni Yüzyıl, 1(65):14, 18 Şubat 1995.
- Norman, Sandy. (1994). "Electronic Copyright: The Issues" IFLA Journal, 20 (2): 171-175.
- Ratzan, Lee. (1994). "The Internet Cafe: Network Equity; That All Might Speak" Wilson Library Bulletin, 71-72.
- Sarıhan, Tan Deniz. (1995). Herkes için İnternet. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Szofran, Nancy. (1994). "Internet Etiquette and Ethics" Computers in Libraries, 14(1):66,68-69.
- Yurderi, Tolga. (1994). "Telekomünikasyon" PC Magazin Türkiye, (8): 93-94.